

Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ 35.052.052
у Національному університеті «Львівська політехніка»

д. психол. н., професору
Сняданко І.І.

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора психологічних наук, доцента, завідувачки кафедри практичної
психології**

Львівського державного університету внутрішніх справ

КАТОЛИК ГАЛИНИ ВІКТОРІВНИ

**на дисертаційне дослідження КЛИМЕНКО МАРІЇ РОМАНІВНИ
«Нарцисична саморегуляція як чинник особистісного самоздійснення»,
що представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
053 – Психологія, галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки**

У категоріях сучасних ціннісно-сміслових трансформацій суспільства, що супроводжуються розвитком культури самопрезентації, наголосом на самоефективності, саморозвитку та самореалізації особистості, підкресленим утвердженням індивідуальності – проблема ролі ефективної нарцисичної саморегуляції у консолідації цінності існування стає стрімко назрілою та важливою.

Тож проблема нарцисизму не випадковим чином віднаходить своє рефлексивне осмислення у наукових працях, зокрема у актуальній дисертаційній роботі. Разом із цим актуальність дисертаційного дослідження зумовлена малодослідженістю проблеми в українській психології, в якій наявні швидше патологічні конотації нарцисизму, а здорові саморегуляційні аспекти залишаються затіненими особистісними стратегіями Я індивіда, що віддаляють його від поняття психічної норми.

Нарцисична саморегуляція є базовим механізмом підтримування самоцінності особи, механізмом формування уніфікованого образу Я, синтонності ролей, які людина виконує у щоденній життєтворчій активності, джерелом інтеграції досвіду у невпинній часовій перспективі існування. Вплив нарцисичної саморегуляції на формування глибоко змістовної настанови у ставленні до світу потребує розв'язання у сучасному, схильному до сумнівів та деморалізації суспільстві, суспільстві, що страждає від полімодальностей ідентичності, зміни моральних орієнтирів та зростаючої не лише фізичної дистанції у міжсуб'єктних інтеракціях, але й віддаленості психологічної. Вказані суспільні тенденції скеровують увагу на персональний шлях розвитку людини у контексті її саморегулятивних потенцій, що визначатимуть її стосунок із навколишньою дійсністю та оточуючими людьми, визначатимуть

вектор її унікальної валідазації життя. Також психодинамічна теорія, в напрямі якої здійснюється вивчення теоретичних конструктів, вже давно потребує накопичення емпіричної доказової бази, що могла б об'єктивувати концепції розуміння структури Я людини у всій її багатогранній експозиції, втіленій, зокрема у ціннісно-смислових орієнтирах.

Дисертаційна робота Клименко Марії Романівни характеризується аналітико-системним підходом до розвідки проблеми дослідження. У вступі дисертації здійснено коректне визначення об'єкту, предмету дослідження, конкретизовано провідну мету, що маніфестується у доцільно окреслених завданнях, які цілком відповідають теоретичній, методологічній та емпіричній частинам роботи. Зокрема методологічні підстави дослідження характеризують осмислений вибір інструментарію, його надійність, що чітко відповідає проблемі та поставленим дисертанткою завданням. Це надало можливість повноцінно розкрити зміст дисертації та планомірно дійти до формулювання висновків, що містять новизну та практичне значення результатів. Також у вступі дисертації здійснено опис актуальності тематики дослідження крізь призму виявлення оптимальних стратегій самоздійснення детермінованих функціонуванням нарцисичної саморегуляції.

У дисертації виявлено таку новизну: вперше виділено профілі нарцисичної саморегуляції відповідно до інтегруючої чи дезінтегруючої функції Я; розроблено модель впливу нарцисичної саморегуляції на смислову реалізацію автентичного буття людини; вперше емпірично підтверджено, що сила Я є визначальним параметром, що окреслюватиме характер дії саморегулятивних процесів, а особистісна грандіозність може мати конструктивну концептуальну форму підтримування самоцінності; вперше емпірично засвідчено, що високий, проте адекватний нарцисизм, може підтримувати вищу задоволеність життям та персональну мотиваційну цінність й допомогти розкрити себе у самореалізації; вперше досліджено, що саме дефіцит адекватного нарцисизму діагностується у сумісності із меншою Я-інтегрованістю, що, як наслідок, також виявлятиметься у складнощах ідентифікації цінності існування. Разом з тим було поглиблено уявлення про Я-структуру особистості, здійснено емпіричну об'єктивізацію психоаналічного поняття «Я», вивчення нарцисизму в двох суміжних та доповнювальних парадигмах: крізь розвиток нарцисичних рис від норми до патології, та через розуміння нарцисичних стратегій Я.

Варто вказати, що рецензована дисертаційна робота спирається на вагому джерельну базу, яка містить 243 найменування, з них 83 – іноземними мовами. Представленні у роботі висновки відповідають завданням та узгоджуються із науковою новизною.

Перший розділ дисертації «Теоретичний аналіз зв'язку нарцисичної саморегуляції та особистісного самоздійснення» стосується аналізу теоретико-

методологічних підґрунть зв'язку нарцисичної саморегуляції та особистісного самоздійснення: дослідження нарцисичної саморегуляції здійснюється у категоріях свідомих та несвідомих регулятивних процесів особистості, вивчення інтегрованої структури Я особистості; проблема особистісного самоздійснення простежується у його багатогранних формулюваннях, зокрема крізь досвід екзистенційно-аналітичних теорій. Найважливішим кульмінаційним моментом у першому розділі є розроблена та детально описана теоретична модель детермінаційного зв'язку нарцисичної саморегуляції особистісного самоздійснення з погляду розвитку самоцінності людини.

Другий розділ «Методологічні засади та процедура емпіричного дослідження нарцисичної саморегуляції як чинника особистісного само здійснення» присвячено опису методологічних засад та процедури емпіричного дослідження нарцисичної саморегуляції як чинника особистісного самоздійснення. Авторкою сформовано програму дослідження, обґрунтовано вибір параметрів кожного із вказаних конструктів, що вивчаються рівноцінно. Актуальна організаційно-методологічна структура дослідження відкриває шлях отримання верифікованих знань, у категоріях достатньої об'єктивності, систематизації та можливості до релятивного узагальнення.

У третьому розділі роботи «Емпіричне дослідження нарцисичної саморегуляції як чинника особистісного самоздійснення» висвітлено результати емпіричного дослідження, що детермінували створення двох узагальнюючих емпіричних моделей впливу нарцисичної саморегуляції на особистісне самоздійснення людини. Перша модель визначає стратегії саморегуляції, що втілюються у інтеграції елементів Я-структури. Стратегії саморегуляції охоплюють інтеграцію власного тілесного образу (у фреймі базової психологічної безпеки особистості), усвідомлення автентичної індивідуальності, саморегуляції афективного балансу, регуляції інтеракційних можливостей Я та консолідації Я у вимірі ціннісного осмислення дійсності. Друга модель окреслює дві базові стратегії функціонування нарцисичної саморегуляції у напрямку підтримування сили Я, що, у наслідку, кристалізуватиме адекватну самоцінність чи самоціннісну дисфункцію. «Самоціннісна психологічна реальність» особистості – це самоздійснення у гармонійній інтегрованості Я, або ж в утвердженні себе без достатньої глибини саморозуміння та усвідомлення реальних потенцій, що можуть бути втілені у діяльності людини.

У результаті вказаного вище дисертаційне дослідження Клименко Марії Романівни є достатньо фундаментальним та комплексним. Робота характеризується зрозумілою логікою розкриття змісту теми, злагодженим використанням методів раціонального осмислення питання: відбувається рух від теоретичних абстракцій до наповнення психологічного знання емпірично обґрунтованими концепціями. Фрагмент психічної реальності – нарцисична

саморегуляція особистісного самоздійснення – існує у діалектичній єдності сформованих моделей, що не були обмежені формальним узагальненням отриманих результатів. Зокрема друга емпірична модель може стати важливим підґрунтям подальшого дослідження конструктивної та деструктивної особистісної грандіозності.

Практичне значення результатів обґрунтовується їх використанням у консультативно-корекційних психологічних інтервенціях, навчально-педагогічній підготовці психологів-практиків, сфері управління персоналом, збагаченні знань про психічне здоров'я особистості.

Результати дисертаційного дослідження представлено публікаціями у п'яти фахових виданнях України, одному виданні, що входить до бази даних Web of Science та однією публікацією апробаційного характеру у виданні, що не входить у перелік фахових видань України. Також апробація основних результатів дослідження була здійснена на десяти конференціях та семінарах, що опубліковані та представлені у вигляді тез доповідей.

Разом із позитивною оцінкою здобутків дисертантки варто зазначити певні дискусійні моменти, неточності, та висловити свої власні судження та зауваження:

1. Якщо нарцисична саморегуляція діє на межі свідомих та несвідомих саморегулятивних процесів, то потребує більш ґрунтового пояснення способів актуалізації несвідомих уявлень про власне Я у безпосередній свідомій активності людини, їх маніфестації у вербальному та символічному представленні.

2. Існує певна неоднозначність у термінологічному представленні ідей екзистенційного аналізу, зокрема відбувається використання терміну «*Person*» та його аналогу «*Персональність*» із незначним проясненням їх співмірності. Можна припустити про важливість віднайдення необхідного відповідника у психологічному дискурсі української науки, що створив б більшу термінологічну та комунікативну однозначність.

3. Припускається певна абсолютизація авторкою зв'язку нарцисичної саморегуляції та стратегій самоздійснення, тож потребують прояснення інші чинники самоздійснення особистості, що можуть лежати поза самодетермінаційним ракурсом нарцисизму Я.

4. Гіпотеза дослідження формулюється наступним чином «нарцисична саморегуляція, що стратегічно спрямована на кристалізацію особистісної цінності та збереження інтегрованості Я-системи, актуалізуватиме більшу осмисленість в житті особи, спроможність розпізнавати цінності світу, стимулюватиме розкриття її автентичного потенціалу та підтримуватиме вищу задоволеність життям». Питання: на нашу думку гіпотеза стосується конструктивних (соціально орієнтованих) нарцисичних тенденцій. Тоді, яким чином у цій гіпотезі відображається диференціація між позитивним та

негативним проявами нарцисизму, які стосуються базових ціннісних імплікованих категорій?

Вказані дискусійні моменти жодною мірою не зменшують науково-прикладної цінності дисертаційної роботи та свідчать складність та неоднозначність проблеми, яку дисертантка, маючи пізнавальну потребу та наукову сміливість, досліджувала.

Враховуючи актуальність, новизну, структуру, змістовну наповненість, практичне значення результатів для науки та практики (зокрема у галузі психологічного консультування), дисертаційну роботу «Нарцисична саморегуляція як чинник особистісного самоздійснення» можна вважати самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-теоретичному, методичному рівні та розв'язує конкретне наукове завдання, яке доводить необхідність конкретизації конструктивних форм нарцисичної саморегуляції щодо підтримування психічного здоров'я особистості, розвитку культури саморефлексії, що базується на спроможності розпізнавати зміст існування.

Дисертація відповідає галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки та спеціальності 053 – Психологія та вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», та «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 167 від 6 березня 2019 р., а її автор – Клименко Марія Романівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки та спеціальності 053 – Психологія.

Відгук затверджений на засіданні кафедри практичної психології Інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету
внутрішніх справ. Протокол № 12 від 9 квітня 2021р.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри практичної психології
Львівського державного університету
внутрішніх справ
доктор психологічних наук, доцент

Г. В. Католик

